

ПОСЛАНИЯТА НА ГЕО МИЛЕВ В ПОЕМАТА „СЕПТЕМВРИ“

За поета и гражданина Гео Милев поемата „Септември“ е връх в цялостното му ярко и разностранно творчество, както е и подвиг в неговата обществена биография. Трябва да споменем, че авторът е получил вдъхновение и е отразил едно драматично събитие от нашата нова история – Септемврийското въстание през героично-трагичната 1923 година. И не бива да се прави какъвто и да било опит за отричането на тази вярна констатация, за подмяната ѝ с някакви абстрактни и безсъдържателни „анализи“. Те ще са далеч от сърцевината на поучителните противоречия и конфликти, родени в изпитанията за народа ни между жестоките 1923 – 25 години.

Гео Милев е изтъкнат пламенен патриот и лирик. През целия си живот той натрупва политически, социални, личностни и професионални прозрения и способности, за да се открие и извърви блестящо пътят от първите му лирически откровения до неповторимата сила на поемата „Септември“. За съжаление, тя попада под ударите на прословутия закон за защита на държавата и чрез неговите постановки беше унищожен в разцвета на младостта си и на творческите си дарования самият Гео Милев.

Гео Милев създава това произведение на един дъх, като всички проблеми в него произтичат от главния конфликт – борбата на народа с неговите мъчители. Непременно трябва да наблегнем на обстоятелството, че заедно с нагледното представяне на фактите авторът акцентува и върху собственото си убеждение – той защитава правото на въстаналите маси, чието дело нарича „свещено“. Поета споделя убежденията им и узаконява и историческото им решение: „Глас народен – глас божи!“. Тук сме длъжни да свържем революционния устрем роден от „вековната злоба на роба“ и то в дебрите на предълга нощна тъмнина, която улеснява геноцида над онеправданите и експлоатираните, директно с векове преследваната цел на борбата, в която жертвите не трябва да проливат кръвта си напразно: „Ще възкресим ний Човека свободен в света!“. Въз основа на демократичния подем и на описаните масови сцени, които са разковничето за проникване в поемата, ние сме принудени да отхвърлим днешните спекулации за „чуждата“ намеса в революционните процеси през септември 1923 година, за уж някакво вдъхновяване на борбата отвън, за „коминтерновската“ диктатура върху народната воля. Ако всичко това беше вярно, едва ли честния лирик Гео Милев щеше да говори за „хиляди маса народ“. И можеше ли той да приравнява решимостта за въстанието с божествен акт? За него, като българин, като патриот, като гражданин с остър усет за социалната несправедливост, позициите са непримиримо разграничени. В цитираното писмо до ген. Борис Вазов Гео Милев без колебание нарежда „днешната фашистка буржоазия“ до коляното на предосвобожденските чорбаджии, които с помощта на поробителите тогава изстребваха народа си, а през 1923 – 25 техните последователи го задушават, избиват, смазват „собственоръчно“.

И затова в поемата „Септември“, която по съдържание и дух може да се квалифицира едновременно и като лирическа, и като епическа творба, са открити в естетически, художествен и творчески план наболели за всяко цивилизовано общество проблеми: за народа, за управляващите го, за тяхната взаимна търпимост, за влиянието на Църквата като институция, за демокрацията като социална величина, за Отечеството като съединяваща или разделяща категория.

Гео Милев успява да съчетае в една литературна композиция как нараства напрежението като последица от започващия класов двубой. Дошъл е часът и робите „на черния труд с безглаголно търпение“ да издигнат решителния зов и да потърсят за себе си, въпреки смъртната заплаха, примамливата „вечна пролет на живия блян“. Събрани са в едно „хиляди воли – воля за светъл живот“. Сърцето на всеки въстаник е огнено. Устремът напред и нагоре на тези „хиляди“ борци развява „червени знамена“, които плющят „високо, широко“. Готовността за битка до победа е „на бурята яростен плод“. Гео Милев е пресътворил с пламенността на таланта си епичните събития и герои, както и безмилостния удар на погрома. Някъде изказа е бравурен, патосът е извисен до краен предел. Повторенията, натрупванията, изблиците, сравненията, градациите – всичко води до космическите мащаби на възторга и на поражението. Ритъмът на лирическия „разказ“ е диктуван от приливите и отливите на изпитанията. Поетът не героизира въстанието, а го величае като перспектива към социална справедливост. Също така не естетизира „този ужас без слава“. Без да е обективно, вяло, унило представено, героичното народно бунтуване също така не е послужило на твореца и за дистанцирано любуване на изтънчените му сетива. Поемата „Септември“ е съдба и за нас – читателите, и за него – автора ѝ. В нея е запечатан повратен момент в новата българска история. Текат „кървави води“. Мирише на „живо месо“. Прикована е на позорния стълб грубата сила на убийците и те не простиха на Гео Милев. Ала написаното не може да изчезне безследно.